

Kétszáznegyven éve, 1766.

Kétszáznegyven éve, 1766. január 6-án keresztelték meg Debrecenben Fazekas Mihály költőt, botanikust, a Lúdas Matyi szerzőjét. Életének ez első ismert dátuma, pontos születési idejét nem ismerjük - a korabeli szokások ismeretében arra lehet következtetni, hogy 1765 utolsó napjaiban születhetett. Ősei között vagyontalan katona-nemesek találhatók, de közvetlen elődei már debreceni iparos- polgárok voltak, apja például gyógykovácsként dolgozott.

Felcseperedvén a debreceni református kollégium diákja, majd 1781-től a teológiai akadémia hallgatója lett. Itt ismerkedett meg a felvilágosult eszmékkel, és már ekkor felébredt az érdeklődése a természettudományok és a növénytan iránt. 1782-ben, 16 évesen katonának állt. Közlegényként, altisztként szolgált, hét évnyi katonáskodás után hadnagy, majd főhadnagy lett. Végigjárta a korabeli Habsburg-háborúk csataterét, az egyik ujját el is veszítette Moldvában a törökök ellen vívott ütközetben.

1789-ben jelent meg először verse nyomtatásban. 1792-ben hosszabb szabadságra hazatért Debrecenbe, valószínűleg ekkor kötött barátságot Csokonaival. 1793 és 1796 között hivatásos huszártisztként szolgált a Németalföldön, a Rajna-vidéken, Észak-Franciaországban. Az első években még lelkesedett a kalandos életért, a hosszú katonáskodás alatt azonban meggyűlölte a harcokat, a vérontást. A császárhű lovastisztból a felvilágosodás republikánus követője lett, a csatadalokat háborúellenes versek váltották fel. 1796-ban lemondott tiszti rangjáról, és hazautazott.

Élete második felét a városi közéletnek és a botanikának szentelte, a költészetet kulturált emberhez illő passziónak tartotta. Agglegényként anyjával és húgaival élt, a

nősüléstől - feltehetően - boldogtalanul végződött szerelmei tartották vissza. Moldvában és Franciaországban szövődött románcainak a katonaelettel járó áthelyezések vetettek véget. Visszavonultságát baráti köre - Csokonai Vitéz Mihály, Földi János - enyhítette.

Legtöbb verse a hazaköltözés és Csokonai halála (1805) közti esztendőkből született. Ezekben az években írta meg első fogalmazásában népmesei ihletésű művét, a nemesi pöffeszkedést kifigurázó Lúdas Matyit. A mű végső formájában 1817-ben jelent meg Bécsben, Magyarországon 1831-ben adták ki először. A tömör, katonai stílusban írt elbeszélő költemény (hexameteres kiséposz) társadalomkritikája alighanem a legmerészebb a korban: Lúdas Matyi az első paraszt, aki fölényben van a nemesúrral szemben. Nem is maradt visszhang nélkül, a nemesség nagy része „merényletet” látott benne.

Fazekas lírai munkái ugyancsak kimagaslóak, semmivel sem gyengébb alkotások, mint elbeszélő költeménye. Élete végére a sztoikus filozófia követőjévé lett (Nyáresti dal, Ki a boldog?, A bölcs). Amikor verset már alig-alig írt, vitairatokkal szólt bele az irodalom ügyeibe (Debrecen védelme című cikkével összevitázott Kazinczyval). 1819-től szerkesztette, jórészt maga írta a Debreceni Magyar Kalendáriumot, amely szépirodalmi és ismeretterjesztő olvasmányokat közölt, s amelynek a tudomány és a felvilágosodás eszméinek terjesztése volt a célja.

Sógorával, Diószegi Sámuellel, a hajdúböszörményi botanizáló prédikátorral 1807-ben adták ki Debrecenben az első magyar növényhatározót, a Linné rendszere alapján készült Magyar Fűvészkönyvet. A svéd botanikus osztályozási rendszere ugyan formális, Fazekasék érdeme ennek ellenére óriási: megteremtették a magyar növénytan nyelvét. A fűvészkönyvből szakmai sikerei ellenére kevés fogyott - a maradi gazdák idegenkedtek attól, hogy „könyvből vessenek-arassanak”. Ez elkeserítette Fazekast, de azért tovább munkálkodott a növénytan tudományának népszerűsítésén. Megtervezte a később nagyhírű debreceni Fűvészkertet, amelynek megnyitását azonban már nem érthette meg.

Mindezek mellett Fazekas Mihály tevékeny közéleti ember is volt egészen haláláig. 1806-ban ő lett a debreceni kollégium gazdasági vezetője, majd később Debrecen főpénztárnoka, 1807-től városi esküdt. Ő szervezte meg a debreceni polgárkatonaságot, a városi rendfenntartó alakulatot, mai szóval rendőrséget, melynek a kapitánya lett.

Fazekas Mihály 1828. február 23-án tüdőbajban halt meg. Összegyűjtött költeményei először 1836-ban jelentek meg.